עבדי להון נקירותא וטשו בהון אמרי כי חלפי ישראל הכא נקטלינון ולא הוו ידעי דארון הוה מסגי קמייהו דישראל והוה ממיך להו טורי מקמייהו כיון דאתא ארון אדבקו טורי בהדי הדדי וקטלינון ונחת דמייהו לנחלי ארנון כי אתו את והב חזו דמא דקא נפיק מביני טורי אתו ואמרי להו לישראל ואמרו שירה היינו דכתיב [1]ואשד הנחלים אשר נטה לשבת ער ונשען לגבול מואב. אבני אלגביש מאי אבני אלגביש תנא אבנים שעמדו על גב איש וירדו על גב איש עמדו על גב איש זה משה דכתיב [2]והאיש משה עניו מאד וכתיב [3]ויחדלו הקולות והברד ומטר לא נתך ארצה ירדו על גב איש זה יהושע דכתיב [4]קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וכתיב [5]ויהי בנוסם מפני בני ישראל הם במורד בית חורון וה' השליך עליהם אבנים גדולות. אבן שבקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל גמרא גמירי לה אמר מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי איזיל ואיעקר טורא בר תלתא פרסי ואישדי עלייהו ואיקטלינהו אזל עקר טורא בר תלתא פרסי ואייתי על רישיה ואייתי קודשא בריך הוא עליה קמצי ונקבוה ונחית בצואריה הוה בעי למשלפה משכי שיניה להאי גיסא ולהאי גיסא ולא מצי למשלפה והיינו דכתיב [6]שני רשעים שברת וכדר' שמעון בן לקיש (א)דא"ר שמעון בן לקיש מאי דכתיב שני רשעים שברת אל תקרי שברת אלא שרבבת (ב)משה כמה הוה עשר אמות שקיל נרגא בר עשר אמין שוור עשר אמין ומחייה בקרסוליה וקטליה. ואבן שישב עליה משה דכתיב [7]וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה. ואשתו של לוט שנאמר [8]ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח וחומת יריחו שנבלעה דכתיב [9]ותפול החומה תחתיה בשלמא כולהו ניסא אלא אשתו של לוט פורענותא הוא דאמר ברוך דיין האמת והא הודאה ושבח קתני [א]תני על לוט ועל אשתו מברכים שתים על אשתו אומר ברוך דיין האמת ועל לוט אומר ברוך זוכר את הצדיקים (ג)א"ר יוחנן אפילו בשעת כעסו של הקב"ה זוכר את הצדיקים שנאמר [10]ויהי בשחת אלהים את ערי הככר ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה וגו': וחומת יריחו שנבלעה: והא נפלה שנאמר [9]ויהי כשמוע העם את קול השופר ויריעו העם תרועה גדולה ותפול החומה תחתיה כיון דפותיה ורומה כי הדדי נינהו משום הכי אבלעה בלועי אמר רב יהודה אמר רב (ד)[ב]ארבעה צריכין להודות יורדי הים הולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא יורדי הים מנלן דכתיב [11]יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי ה' ואומר ויעמד רוח סערה יעלו שמים ירדו תהומות ואומר יחוגו וינועו כשכור ואומר ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם ואומר יקם סערה לדממה ואומר וישמחו כי ישתוקו ואומר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם הולכי מדברות מנלן דכתיב תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו ויצעקו אל ה' וידריכם בדרך ישרה יודו לה' חסדו מי שחלה ונתרפא דכתיב אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו כל אוכל תתעב נפשם וגו' ויזעקו אל ה' בצר להם וגו' ישלח דברו וירפאם וגו' יודו לה' חסדו מי שהיה חבוש בבית האסורין מנלן דכתיב יושבי חשך וצלמות וגו' כי המרו אמרי אל וגו' ואומר ויכנע בעמל לבם וגו' ואומר ויזעקו אל ה' בצר להם ואומר יוציאם מחשך וצלמות וגו' ואומר יודו לה' חסדו מאי מברך אמר רב יהודה [ג]ברוך גומל חסדים טובים [א] אביי אמר וצריך לאודויי קמי עשרה דכתיב [12]וירוממוהו ⊙בקהל עם וגו' מר זוטרא אמר ותרין מינייהו רבנן שנאמר [12]ובמושב זקנים יהללוהו מתקיף לה רב אשי ואימא כולהו רבנן מי כתיב בקהל זקנים בקהל עם כתיב ואימא [ד]בי עשרה שאר עמא ותרי רבנן קשיא רב יהודה חלש ואתפח על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא אמר להו [ה]פטרתון יתי מלאודויי והא אמר אביי בעי אודויי באפי עשרה דהוו בי עשרה והא איהו לא קא מודה לא צריך דעני בתרייהו אמן: אמר רב יהודה ⊙שלשה צריכין שימור ואלו הן חולה חתן וכלה במתניתא תנא חולה חיה חתן וכלה ויש אומרים אף אבל ⊙ויש אומרים אף תלמידי חכמים בלילה: ואמר רב יהודה שלשה דברים ⊙[המאריך בהן] מאריכין ימיו ושנותיו של אדם המאריך בתפלתו והמאריך על שלחנו והמאריך בבית הכסא והמאריך בתפלתו מעליותא היא והאמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן

כל

עבדי להון נקירותא. מערות. מעברות נחלי ארנון עמק עמוק בין ב' הרים גבוהים והיו ישראל צריכים לעבור בתוכו עמק עשו אמוריים מערות בגדי ההרים ונחבאו שם: **וטשו.** נחבאו: **מסגי.** עובר: **ממיך טורי.** משפיל הרים ומתפשטין זה לצד זה עד שהעמק שוה: **חזו דמא.** כשחזרו ההרים למקומן: **ואשד.** ושפך: **אשר נטה לשבת ער.** ההר שבעבר העמק נטה ונתפשט לצד חברו ההר אשר לצד עבר מואב ושם ארץ מואב ער: **שעמדו.** באויר: **לא נתך ארצה.** לא הגיע לארץ אלא עמדו באויר (א): **מחנה ישראל כמה הוי תלתא פרסי.** עוג חשב כן בלבו. מחנה ישראל תלתא פרסי דכתיב (במדבר לג) ויחנו מבית הישימות עד אבל השטים ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא דוכתא והוה תלתא פרסי אורכא ותלתא פרסי פותיא (עירובין פ"ה ד' נה:): **קמצי.** נמלים: **שרבבת.** לשון ה) אשתרבובי אשתרבוב ירדו וגדלו למטה: **משה כמה הוי עשר אמין.** שהרי הוא הקים את המשכן (ב) ודרשי' הקים את עצמו לקומת המשכן וכתיב ביה עשר אמות אורך הקרש (שמות לו): **שוור.** קפץ למעלה: **בקרסוליה.** קבילי"א בלע"ז: **וידי משה כבדים.** ואינו יכול לפושטן כל היום אלא אם כן תומכים בזרועותיו ויקחו אבן וישימו תחתיו: **תחתיה.** משמע במקומה ואי אפשר זו אלא על ידי בליעה: **דאמר ברוך דיין האמת.** תירוצא הוא: **זוכר את הצדיקים.** שזכר את אברהם: **כיון דפותיה ורומה כי הדדי הוו.** ואין נפילה ניכרת בה אם לא נבלעה משום הכי אבלעה והוא דרך נפילה לחומה כזו: **צריכין להודות.** כשיוצאין מן הסכנה: **וירוממוהו בקהל עם.** בסוף פרשת המזמור (ג): **ואתפח.** נתרפא: **בגדתאה.** שם עירו בגדד היא עיר החשובה שבבבל משחרבה ו) בבל: **שימור.** מן המזיקין: **חולה.** שהורע מזלו לפיכך השטן מתגרה בו וכן חיה אשה שילדה וכן אבל: **חתן וכלה ותלמידי חכמים.** מקנאתו מתגרה בהם: **והמאריך על שלחנו.** שמתוך כך עניים באין ומתפרנסים: **והמאריך בבית הכסא.** רפואה היא לו:

מעיין

ז) **אבני** אלגביש במורד בית חורון. וה"ה מקום שנפל שם מחנה סנחריב דלא גרע חזקיה מאלש ח) המסוים אלא לא חש לפרש לפי שידוע המקום סביב ירושלים. ועוד היה נראה לרבינו יהודה כיון שאין הנס ידוע ע"פ המקום כי הנך אין מברכין עליו אלא אותם שנעשה להם הנס. וכן כל אדם מברך על ניסו אף על פי שאינו ניכר מתוך המקום: **ארבעה** צריכין להודות יורדי הים וכו'. ובתהלים לא חשיב [א]כזה הסדר אלא חשיב הולכי המדבר ראשון דקרא נקט סדר המסוכנין יותר תחלה וגמרא נקט ⊙המצויין תחלה[ב]: **ואימא** בי עשרה ותרי רבנן. ט) ועבדי לחומרא ואפילו ליכא תרי רבנן ונהגו העולם לברך אחר שקורא בתורה ודוקא בחולה שנפל למטה אבל חש בראשו או במעיו ואינו מוטל למטה לא. ה"ר יוסף: **פטרתן** יתי מלאודויי. וא"ת והא אמרינן י) ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה וי"ל דרב יהודה היה מתלמידי דרב ורב סבר לעיל בפרק כיצד מברכין (דף מ:) דלא בעינן אלא הזכרת השם כ)(או מלכות ורחמנא היינו מלכות):

לך

עין משפט נר מצוה

יא א טוש"ע או"ח סי' ריח סעיף ח:

יב ב מיי' פ"י מהלכות ברכות הל' ח סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' ריט ס"א:

יג ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

יד ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

טו ה טוש"ע שם סעיף ד:

תורה אור השלם

1. וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב: במדבר כא טו
2. וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: במדבר יב ג
3. וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל יְיָ וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא נִתַּךְ אָרְצָה: שמות ט לג
4. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו: במדבר כז יח
5. וַיְהִי בְּנֻסָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרֹן וַיְיָ הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֲזֵקָה וַיָּמֻתוּ רַבִּים אֲשֶׁר מֵתוּ בְּאַבְנֵי הַבָּרָד מֵאֲשֶׁר הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּחָרֶב: יהושע י יא
6. קוּמָה יְיָ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ: תהלים ג ח
7. וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: שמות יז יב
8. וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח: בראשית יט כו
9. וַיָּרַע הָעָם וַיִּתְקְעוּ בַּשֹּׁפָרוֹת וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הָעָם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיָּרִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתִּפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ וַיַּעַל הָעָם הָעִירָה אִישׁ נֶגְדּוֹ וַיִּלְכְּדוּ אֶת הָעִיר: יהושע ו כ
10. וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֵן לוֹט: בראשית יט כט
11. יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם רַבִּים: תהלים קז כג
12. וִירֹמְמוּהוּ בִּקְהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ: תהלים קו לב

רבינו חננאל

ועל לוט מברך ב' א' י"י אלהינו מ' ה' זוכר הצדיקים. ועל אשתו מברך ב' א' י"י אלהינו מ' ה' דיין האמת. **אמר רב יהודה ארבעה צריכים להודות.** ואילו הן, יורדי הים והולכי מדברות וחולה שנתרפא וחבוש בבית האסורים שיצא, אילו כולן צריכין לברך בפני עשרה ב' א' י"י אלהינו מ' ה' גומל לחייבים טובות. ואם אומרים לו אחרים בריך רחמנא דיהבך לן ולא דמך ב[עפר]א, וענה אחריהם אמן, נפטר מלהודות [ובפני עשרה]. **שלשה מאריכין ימיו ושנותיו שלאדם המאריך בתפילתו והמאריך על שלחנו והמאריך בבית הכסא.** ומקשינן וכי המאריך בתפילתו מעליותא היא, והאמר ר' יוחנן

מסורת הש"ס

א) [מגילה טו: סוטה יג:], ב) [בכורות מד.], ג) [בשאלתות פ' וישלח סי' כ"ו איתא דאמר ר"י], ד) [תשובת רב האי גאון על דלא קחשיב הנך ד' דצריכין להודות כסדר הנאמר בפסוק עי' בערוך ערך ארבע ותמצא נחת וכלל דבריו דבקרא סדורין מה ששכיח טפי ובגמרא מסדר לפום הקרובין לסכנה וצ"ע בתוס' ד"ה ארבעה וכו' שכתבו להיפך וע"ע בתוס' דשבת ב. ד"ה יציאות וכן מפרש רב האי בד' צריכין להודות ע"ש היטב], ה) [סוכה ה. קדושין מט:], ו) [וע"ע פירוש רש"י יבמו' סז: וכתובות ז: י:], ז) שייך לע"א, ח) [המזכר בירושלמי הביאו הרא"ש סי' א], ט) [הטור בא"ח סי' ריט העתיק דברי תוס' הללו בזה"ל וכיון דלא אפשיטא עבדינן לחומרא ובעינן תרוייהו], י) [לעיל מ:], כ) [כל זה מוחק המעי"ט],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא נתך וכו' באויר הס"ד ואח"כ מ"ה אמר עוג חשב כן בלבו הס"ד ואח"כ מ"ה מחנה וכו' תלתא פרסי מחנה ישראל: (ב) ד"ה משה וכו' הקים את המשכן שנאמר ויקם משה את המשכן ודרשינן הקים: (ג) ד"ה וירוממוהו וכו' המזמור כתיב הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' דכתיב וירוממוהו בקהל עם. וקהל מקרי עשרה כמו שפירש"י בכתובות ז ע"ב ד"ה במקהלות: שם אר"י שלשה צריכין שמור. מג"א סי' רל"ט ס"ק ז: שם וי"א אף ת"ח. עי' רבינו יונה פ"ק דמסכתין דף ד ע"ב ד"ה שנאמר: שם ג' דברים המאריך בהן מאריכין. עי' לעיל מז ע"א ולע"ק [ערש"א בח"א]: תד"ה ארבעה כו' המצויין תחלה. עי' ריש שבת בתוס' ד"ה יציאות:

הגהות הגר"א

[א] גמ' חסדים טובים (רשום קו על מלות הללו) ונ"ב לחייבים טובות שגמלני כל טוב. רי"ף ורא"ש:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש מובא הדברים בזה"ל. שאלו לרב האי גאון מפני מה וכו'. ב. בתוס' רי"ש הוסיף. שיורדי הים מצוי יותר מהולכי מדברות וכן כל אחד מחבירו.

לעזי רש"י

קביליא [קיביל"א]. קרסול.

מוסף רש"י

בקרסוליה. הוא קשר העקב (כת"י). **ארבעה צריכין להודות.** ולהביא קרבן תודה דכתיב בהו (תהלים קז) ויזבחו זבחי תודה (מנחות עט: כת"י). **בגדתאה.** בעל אגדה, ל"א שם מקום שהוא בבבל ששמו בגדד (יבמות סז:) דמן בגדת (כתובות י:) עיר שבבבל ושמה בגדת, בפסק סדרו של רב שרירא גאון היא נזכרת (שם ז:).